

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: klassiõpetaja

Katrin Usin
LASTEKIRJANDUSE KASUTAMINE ÕPILASTE VÄÄRTUSKASVATUSES
ESIMESES KOOLIASTMES
magistritöö

Juhendaja: eesti keele algõpetuse assistent Age Salo

Tartu 2018

Lastekirjanduse kasutamine õpilaste väärtuskasvatases esimeses kooliastmes

Resümee

Lasteraamatud lõbustavad ja arendavad lugemisoskust. Samuti annavad need edasi väärtusi, mille kaudu on õpilastel võimalik kujundada arusaamu maailmast. Esimeses kooliastmes on oluline kasutada väärtuste õpetamiseks aja- ja eakohast kirjandust. Õpetajad annavad lastekirjanduse abil edasi selliseid väärtuseid, mida nad ise oluliseks peavad. Sellest tulenevalt on uurimuse eesmärk välja selgitada väärtused, mida eri vanuses esimese kooliastme õpetajad õpetades ja lastekirjandust valides silmas peavad ning kuivõrd aja- ja eakohast lastekirjandust kasutavad õpetajad õpilaste väärtushoiakute kujundamisel. Eesmärgi täitmiseks viidi läbi kvantitatiivne uurimus, milles osales 73 Tartu ja Saare maakonna esimese kooliastme õpetajat. Tulemused näitasid, et nad arvestavad lastekirjandust valides nii ainekava, õpilaste vanuse kui ka väärtuste olemasoluga. Ilmnes, et õpetajad kasutavad lastekirjandust kõige enam järgmiste väärtuste õpetamiseks: abivalmidus, ausus ja sallivus. Eri vanuses õpetajate väärtuste vahel statistiliselt olulisi erinevusi ei leitud. Lisaks selgus, et õpetajad ei eelista kaasaegset kirjandust klassikalisele ja kasutavad väärtuste õpetamiseks vähe ajakohast kirjandust.

Võtmesõnad: lastekirjandus, väärtuskasvatus, õpetajate väärtushoiakud

Using Children's Literature in Values Education of Primary School Pupils

Abstract

Children's books are fun and educative. They also convey the values that mould children's understanding of the world. It is important to use age appropriate and up-to-date literature in primary school. Teachers use children's literature to convey the values that they themselves appreciate. The goal of this research is to determine the values primary school teachers at different ages are targeting whilst teaching and choosing children's literature and how age appropriate and up-to-date is the literature that teachers use to mould their pupils' values. To meet this objective, a quantitative research was conducted. A total of 73 primary school teachers from Saare and Tartu counties took part in the research. The results show that while choosing the literature, teachers consider the curriculum, age of the pupils and existence of the values. The results indicate that teachers use literature as a tool to teach helpfulness, honesty and tolerance the most. Statistically there are no significant differences between the values chosen by teachers at different ages. It also turned out that teachers do not prefer modern children's literature to the classical one and do not use the contemporary literature much in teaching values.

Key words: children's literature, values education, teachers' attitude towards values

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
Lastekirjanduse määratlemine.....	6
Väärtuste määratlemine	7
Väärtuskasvatus ja selle põhimõtted	8
Lastekirjandus väärtuskasvatases.....	9
Eesti õpetajate väärtushoiakud.....	11
Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused.....	12
Metoodika	13
Valim	13
Mõõtevahend ja protseduur.....	14
Andmeanalüüs.....	14
Tulemused.....	15
Lastekirjanduse kasutamine väärtuskasvatases.....	15
Lastekirjanduse kaudu edasi antavad väärtused.....	15
Eri vanuses õpetajate väärtuste eelistused lastekirjanduse kasutamisel	16
Raamatute ajakohasus väärtushoiakute kujundamisel.....	18
Raamatute eakohasus väärtushoiakute kujundamisel.....	19
Arutelu.....	20
Töö praktiline väärtus.....	23
Magistritöö piirangud	23
Tänuõnad.....	24
Autorsuse kinnitus.....	24
Kasutatud kirjandus.....	25
Lisa 1. Ankeetküsimustik esimese kooliastme õpetajale	

Sissejuhatus

Lasteraamatud lõbustavad ja julgustavad fantaseerima, arendavad lugemisoskust ning annavad seejuures edasi arusaamu maailmast, väärtustest ja käitumiskommetest (Fornalczyk, 2007). Tänapäeval aitab lastekirjandus kaasa lugemisoskuse tekkimisele, võimaldab lugejal saada kogemusi ja luua enda elus erinevaid väärtusi (Cooper, Burman, Ling, Razdevsek-Pucko, & Stephenson, 2009; Mills, 2016; Stan, 2015). Lasteraamatus on väärtusi, mille kaudu laps kujundab arusaamu ühiskonna suhtes (Reynolds, 2011). Väärtused on aga ajas muutuvad (Gouveia, Vione, Milfont, & Fischer, 2015; Kraav, 1998; Robinson, 2013). Seetõttu on oluline, et õpetajate poolt valitud lastekirjanduse teosed oleksid ea- ja ajakohased ning kõnetaksid õpilasi nii, et nad saaksid raamatute tegevustikku tegeliku elu olukordadega seostada (Cooper et al., 2009).

Väärtused on veendumused, mida võetakse arvesse valikute tegemisel ja need aitavad inimesel langetada õigeid otsuseid (Blackburn, 2002; Muldma & Nõmm, 2011). Koolis vahendab iga õpetaja väärtusi toetudes enda personaalsele kogemusele (Kraav, 2013; Thornberg, 2008; Vasama, 2008). Väärtuskasvatuse eesmärk on soodustada isiksuse arengut toetavate väärtuste kujunemist (Harro-Loit, 2011). Väärtuskasvatus koolis on mitmetahuline ja kõikehõlmav, seega on koolil suur vastutus olulisemate väärtuste õpetamisel (Sutrop & Kraav, 2010; Pilli & Maandi, 1998; Valk, 2005). Eesti õpetajate seas korraldatud uuringust selgus, et väärtuskasvatust peetakse igapäevatoos oluliseks (Lilles & Valk, 2009).

Kirjandus on laste isiklikus arengus väga oluline, kuna kirjandustekstide abil õpitakse uusi sõnu, lauseõpetust, lugemist ning arendatakse ka keele- ja kirjaoskust (Stan, 2015; Tunks, Giles, & Rogers, 2015). Lastele tuleb pakkuda laia kirjanduse valikut, kuna lastekirjanduses on palju teadmisi ja käitumiseeskujude andvaid jutte, mis aitavad kaasa positiivsele, isiklikule, sotsiaalsele ja moraalsele haridusele (Müürsepp, 2010; Otten, 2002). Lastekirjandus aitab lapsel tutvuda väärtustega ja neid omandada (Cooper et al., 2009; Eyre & Eyre, 2014; Mills, 2016; Schihalejev, 2011; Veisson & Kuurme, 2010). Uuringutest on ilmnenu, et paljud õpetajad valivad lastele mõeldud kirjandust just väärtuste sisalduse järgi (Izumi-Taylor & Scott, 2013; Kiris et al., 2012).

Õpetajatel on oluline roll väärtuskasvatases ning õpilaste väärtushoiakute kujundamisel on kasutatud lastekirjandust (Müürsepp, 2010). Esimese kooliastme õpetajal on paremad võimalused läbi ainetevahelise integratsiooni õpilaste väärtuste arendamiseks kui aineõpetajatel (Talts, 1998). Varasemalt on leitud, et õpetajad pole sageli piisavalt ette

valmistatud väärtuste õpetamiseks ja toetavaid materjale on vähe (Şahinkayasi & Kelleci, 2013; Sutrop & Kraav, 2010). Ka Eestis on oluline viia läbi uuringuid, mis aitaksid välja selgitada, missuguseid väärtusi õpetajad õpetamisel oluliseks peavad ja kuidas nad kasutavad lastekirjandust väärtuskasvatases. Magistritöö eesmärk oli välja selgitada väärtused, mida eri vanuses esimese kooliastme õpetajad õpetades ja lastekirjandust valides silmas peavad ning kuivõrd aja- ja eakohast lastekirjandust kasutavad õpetajad õpilaste väärtushoiakute kujundamisel.

Lastekirjanduse määratlemine

Lastekirjandus kui iseseisev kirjandusharu hakkas kujunema 18. sajandil seoses lapsepõlve kui eraldiseisva eluperioodi teadvustamisega (Tunnell, Jacobs, Young, & Bryan, 2016). Eesti laste kokkupuuteid raamatuga võib oletada 16. sajandist, kuid eestikeelse lastekirjanduse laiem väärtustamine algas 19. sajandi keskpaigas (Järv, 1989). Lasteraamat annab edasi väärtusi, mille kaudu saab laps kujundada enda arusaamu ühiskonna suhtes (Baratz & Hazeira, 2012; Reynolds, 2011). Lastekirjanduseks peetakse erinevaid väärtusi sisaldavat täiskasvanutelt lastele kirjutatud raamatut, mis võimaldab lugejal kujundada eluks vajalikke väärtusi ja võtta erinevate väärtuste suhtes seisukohti (Cooper et al., 2009; Krusten, 1995; Mills, 2016; Stan, 2015).

Olemuselt on lastekirjandus ilukirjanduse iseseisev haru, millel on kõik belletristikale omased tunnused (Shavit, 1986). Lastekirjanduses on olemas kõik ilukirjanduses esinevad põhiliigid: proosa ehk eepika, luule ehk lüürika ning draama ehk näitekirjandus ja žanrid: romaan, jutustus, muinasjutt, poeem, komöödia (Krusten, 1995; Krusten et al., 2006). Andersoni (2006) järgi kuuluvad lastekirjanduse alla kõik raamatud, mis on lastele kirjutatud, välja arvatud koomiksid, anekdoodi- ja multifilmiraamatud ning teatmeteosed. Teoreetikute seisukohtades on lahkevusi: ühed teadlased peavad oluliseks seda, kas raamat on just määratud lastele, teised aga liigitavad lastekirjandusse raamatuid, mida lapsed on tegelikult lugenud (Krusten, 1995). Laste lugemishuvi ei saa kuidagi olla määrav tegur lastekirjanduse liigitamisel, sest lapsed võivad lugeda igasugust erinevat kirjandust, mis aga ei muutu veel lastekirjanduseks (Krusten, 1995).

Lastekirjandus on ajaga kaasaskäiv ja pidevalt muutuv (Reynolds, 2011). Klassikalise lastekirjanduse hulka kuuluvad teosed, mille väärtus ajas on püsiv ja mis peegeldavad kultuurilis-kirjanduslikku arengut. Klassikalises lastekirjanduses käsitletakse realistlikult enamasti selliseid teemasid nagu perekond, loodus, lapsepõlv, tüdrukute ja poiste tegemised

(Reynolds, 2011). Lastekirjanduse klassikaks loetakse nii folkloorseid muinasjutte kui ka kindlate autorite loodud kunstmuinasjutte (Tunnell, et al., 2016). Eesti lastekirjanduses võib klassikaks pidada näiteks Eno Raua „Sipsikut” ja Aino Perviku „Kunksmoori” (Krusten et al., 2006). Kaasaegses ehk ajakohases lastekirjanduses käsitletakse enam pigem täiskavanutele arusaadavaid teemasid nagu sotsiaalsed probleemid, vägivald või keerulised inimsuhted (Butler & Reynolds, 2014; Tunnell et al., 2016).

Väärtuste määratlemine

Väärtused on hoiakud, mis aitavad inimesel langetada õigeid otsuseid (Muldma & Nõmm, 2011). Väärtushoiakud on seisukohad väärtuste suhtes, mis väljenduvad käitumises ja motivatsioonis (Blackburn, 2002). Väärtused on kestvad veendumused ja mõtted, mis juhivad indiviidi valikuid, väärtuste eesmärgid toimivad isikute elus juhtprintsipiidena (Rokeach, 1989; Schwartz, 1992). Väärtusi on erinevaid, kuid nende kõigi eesmärk on suunata inimese käitumist, tegevust ja mõttemaailma ning motiveerida inimest tegutsema (Aimre, 2001).

Selles töös kasutatakse Bryant ja Schilleri (2009) põhiväärtuste liigitust, mis sisaldab 16 väärtust:

1. Osavõtlikkus ja empaatiavõime. Need mõlemad on kaasasündinud omadused, mis põhinevad tunnete mõistmisel ja näitavad austust kõige elava vastu.
2. Koostööoskus. Koostöö on jõupingutus, kus jõutakse ühise eesmärgini nautides samal ajal kaaslase seltskonda.
3. Julgus aitab üle olla keerulistest, ohtlikest ja hirmutavatest olukordadest.
4. Järjekindlus ja pühendumine aitavad saavutada soovitud eesmäärke, olla keskendunud ja sihikindlad.
5. Õiglustunne. Õiglustundega inimesed on igapäevaelus ausad, eelarvamustevabad ja erapooletud.
6. Abivalmidus on soov teisi inimesi aidata ja abivajajale toeks olla.
7. Ausus ja põhimõttekindlus. Ausus on usalduse alus, tuleb rääkida tõtt ja kohelda inimesi õiglaselt. Põhimõttekindlus on enda vastu ausaks jäämine.
8. Huumorimeel on igapäevaelu värvikamaks muutmiseks. See ei ole kaasasündinud ja kuna huumor aitab mõnikord raskete olukordadega toime tulla, tuleb seda arendada.
9. Iseseisvus ja enesekindlus. Viimane on vajalik valikute ja otsuste vastuvõtmisel ning esimene annab võime endaga hakkama saada.
10. Lojaalsus on loomumadus, mis on tihedalt seotud pühendumisega ning tänu millele jääb inimene oma lähedaste kõrvale vaatamata raskustele ja takistustele.

11. Kannatlikkus on rahulikult viivituse talumine.
12. Uhkus on endast lugupidamine, väärtuste tunnetamine, samuti ka rahulolutunne, mis tekib soovitud eesmärgini jõudmisel.
13. Leidlikkus on oskus mõelda loovalt ja lahendada ülesandeid uudsel moel.
14. Austus. Austuse tunnused on lugupidav suhtumine ja viisakas käitumine.
15. Kohusetunne. Kohusetundlikuks peetakse inimest, kes täidab alati oma kohustusi ja tänu sellele võib tema peale kindel olla.
16. Sallivus võimaldab meil mõista ja tunnustada erinevaid arvamusi, kombeid, traditsioone ja uskumusi.

Väärtuste suhtes on omaks võetud arusaam sellest, mis on hea või halb, lubatud või keelatud, oluline või ebaoluline, kasulik või kahjulik (Aimre, 2001; Schihalejev, 2011). Kui mingit tunnust peetakse väärtuseks, siis see võetakse arvesse valikute tegemisel ning enda ja teiste tegevuste kavandamisel (Blackburn, 2002). Kuid kõige tähtsam on, et õpilastel oleks aega ja võimalust mõelda selle üle, miks erinevad väärtused on olulised ja lasta neil ise teadmiseni jõuda (Sutrop, 2009).

Väärtuskasvatus ja selle põhimõtted

Väärtuskasvatus on planeeritud tegevus isiksuse arendamiseks, mille eesmärk on soodustada selliste väärtuste kujunemist, mis on isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoimimise aluseks ning mille kaudu saavutavad õpilased emotsionaalse, sotsiaalse ja kõlbliku küpsuse (Harro-Loit, 2011; Schihalejev, 2011). Väärtuskasvatuse kaudu innustatakse õpilasi looma oma isiklikku moraalikoodeksit ning hoolima teiste vajadustest, mõtisklema ja otsima kogemuste tähendusi, austama iseend ning ühiseid väärtusi, nagu ausus ja õiglus; samuti olema suuteline oma otsuseid ja tegusid põhjendada (Cooper et al., 2009).

Väärtushoiakute kujunemine algab varajases eas, seega on koolil suur vastutus õpetada olulisemaid väärtusi (Pilli & Maandi, 1998; Sutrop, 2009). Kuigi lapse kasvatamisel on kõige suurem mõju kodul, on just haridussüsteem oluline osa süsteemse väärtuskasvatusega tegelemiseks, kuna väärtuskasvatus koolis on mitmetahuline ja kõikehõlmav (Sutrop & Kraav, 2010; Valk, 2005). Riikliku õppekava kaudu on ühiskond kohustatud läbi kooli andma õpilastele oskusi nii märgata ja mõtestada moraalseid valikuid kui ka looma sellise keskkonna, mis toetab väärtuste üle reflekteerimist (Harro-Loit, 2011). Esimese kooliastme õpilane väärtustab hoolivust, ausust ja õiglust; sõprust, perekonda ja kodu (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). 2008. aasta sügisel Eesti õpetajate seas läbi viidud

uuringus selgus, et kooli roll õpilaste väärtuste kujundamisel on õpetajate jaoks väga tähtis ja väärtuskasvatus on õpetaja igapäevases töös oluline (Lilles & Valk, 2009).

Tulemusrikas väärtuskasvatus eeldab kogu koolipere, õpilase ja perekonna vastastikust koostööd ja usaldust, kuid alusväärtuste tekkimise võtmeisik on õpetaja, kelle ülesanne on toetada õpilast isikliku eeskuju ja sobiva keskkonna kaudu käitumisharjumuste väljaarenemiseks (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Samas pole õpetajad sageli piisavalt ette valmistatud väärtuste õpetamiseks ja toetavaid materjale on vähe (Şahinkayasi & Kelleci, 2013). Ka Eestis korraldatud küsitluses selgus, et 77% vastanutest vajaksid väärtuskasvatuse alast koolitust, asjakohast õppematerjali ja meetodilist tuge (Sutrop & Kraav, 2010).

Väärtuskasvatus on protsess, millel on kaks etappi. Esimesel etapil saab õpilane teadlikuks oma väärtustest ja võrdleb enda väärtusi teiste omadega. Teisel etapil reflekteerib õpilane oma väärtuste üle mõeldes sellele, mida nende väärtuste järgi elamine nii talle endale, ühiskonnale kui ka keskkonnale tervikuna kaasa toob (Pöder, Sutrop, & Valk, 2009). Esimese kooliastme lõpetanud õpilane väärtustab ennast ja teisi ning teab, et inimeste väärtused on erinevad (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Väärtuskasvatuse abil arendatakse noorte oskust hinnata igapäevase elu olukordi nii isiklike kui ka ühiskonnas kokku lepitud väärtuste mõõdupuuga. Samuti arendatakse oskust hinnata koosõla oluliseks peetud väärtuste ja oma tegeliku käitumise vahel (Eesti ühiskonna väärtusarendus 2015–2020).

Väärtuskasvatases eristub kolm lähenemist, mis lähtuvad arusaamadest, millel põhineb otsustamine hea ja halva üle (Schihalejev & Pevkur, 2010). Esimene on iseloomukasvatus, mille meetod seab esiplaanile isiksuse tervikliku arengu, mis põhineb õpilaste iseloomuomaduste kujundamisel ja sisseharjutamisel (Schihalejev & Pevkur, 2010; Sutrop, 2009). Teine meetod on holistiline lähenemine, mis reflekteerib arutlusvõime arendamist. Õpilased saavad koolis teha moraalselt häid tegusid ja selle eest jagatakse tunnustust ning õpetajad on õpilastele positiivseteks eeskujudeks (Sutrop, 2009). Kolmandat lähenemist väärtuskasvatases nimetatakse eetilise pädevuse meetodiks, kus toimub läbi rollimängude dilemmade üle arutlemine eakaaslastega. Õpetaja saab arutlust edendada ja lasta õpilastel jõuda ise järelduseni, milline on õige käitumine (Schihalejev & Pevkur, 2010; Sutrop, 2009).

Lastekirjandus väärtuskasvatases

Väärtuskasvatust peetakse tihti humanitaar- ja sotsiaalainete, eelkõige kirjanduse pärusmaaks (Schihalejev, 2011). Kirjandus mängib laste isiklikus arengus silmapaistvat rolli, kuna see pakub keele- ja käitumismudelit neile, kes seda kuulevad ja loevad (Stan, 2015). Kirjanduse

õpetamisel peetakse peamiseks ülesandeks õpilastele hariduse andmist, kus areneks suhtlusoskus nii kunstiliselt kui ka keeleliselt (Palm, 2008). Kirjandustekstide abil õpitakse uusi sõnu, lauseõpetust, lugemisõpetust, arutlusoskust ning õpilased arendavad ka enda keele- ja kirjaoskust (Stan, 2015; Tunks, Giles, & Rogers, 2015). Keel on vahend inimeste sotsialiseerimisel, enesemõistmisel ja ühiskonna toimimise kujundamisel, seega väärtuste õpetamisel on keelel oluline roll (Schihalejev & Pevkur, 2010). Uuringud näitavad, et lastekirjanduse kasutamine klassiruumis ei ole enam ainult mitmekesisuse rikastamiseks, vaid tegu on kirjaoskuse õpetamisel vajaliku komponendiga (Leu, Kinzer, Coiro, & Cammack, 2004).

Lasteraamatute kasutamine tundides on efektiivne viis väärtushinnangute kujundamiseks ja -kasvatuse õpetamiseks (Müürsepp, 2010; Schihalejev, 2015). Lastekirjandus väärtuskasvatases aitab lapsel tutvuda väärtustega, nendele mõelda ja neid omandada (Cooper et al., 2009; Eyre & Eyre, 2014; Mills, 2016; Schihalejev, 2011; Veisson & Kuurme, 2010). Alklasside kirjandusõpetuse loogika on lähtunud põhimõttest, et alguses tuleb selgitada laste eneste lugemismuljeid ning nende abil juhtida tähelepanu loo detailidele ja keeleliste iseärasustele (Müürsepp, 2008). Koolides loevad õpetajad suhteliselt tihti lastele raamatuid ette ja lugemisolukord on suure kasvatusliku mõjuga – kuidas ettelugemise käigus rahunetakse, oodatakse, mis loos toimuma hakkab, kuidas täiskasvanu oma rahuliku ja sooja häälega sisendab turvatunnet ning tekib usalduslik vaimne suhe inimeste vahel, meenutatakse varem loetut ja jutustatut (Müürsepp, 2010). Raamatu ettelugemisel paraneb õpilaste sõnavara, arusaamine, taustateadmised ja loo mõte jõuab kiiremini kohale (Samuels & Wu, 2004). Suurem osa õpilasi vastasid uuringus, et õpetaja loeb neile raamatuid ette selleks, et õpilased saaksid juttu lihtsalt nautida, kuid populaarsel kohal oli ka arvamus, et õpilased saaksid koos õpetajaga jutu sisu üle arutada: saada jutu kaudu erinevaid ideid, õppida rohkem maailma ja teiste inimeste kohta (Kiris et al., 2012). Õpetajate populaarsed vastused lasteraamatute kasutamise kohta tundides olid: laiendada õpilaste sõnavara ja õpetada lastele raamatute kaudu väärtushinnanguid (Izumi-Taylor & Scott, 2013; Kiris et al., 2012).

Tunnis kasutatavate lasteraamatute valikut tehes oli kõrgel kohal just väärtuste olemasolu raamatus (Izumi-Taylor & Scott, 2013; Kiris et al., 2012). Õpetaja peab meeles pidama, et õpilaste väärtuskasvatusega seotud probleeme ja küsimusi uurides on oluline kasutada ajakohaseid näiteid (Cooper et al., 2009). Esimeses kooliastmes on oluline kasutada eakohast ilu- ja aimekirjandust (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Õpetajate valitud lastekirjanduse teosed peaksid olema eakohased ning õpilasi kõnetama (Cooper et al., 2009).

Esimese kooliastme õpilane loeb eakohast ilukirjandust ja arendab oma lugemisoskust (Põhikooli riiklik õppekava, 2011).

Reaalsed ja ilukirjanduslikud elulood annavad erakordseid võimalusi refleksiooniks nii enda kui ka ühiskonnas kehtivate väärtushoiakute ja valikute üle (Schihalejev, 2011). Realistlik lasteraamat toob tegelikkuse tõepäraselt esile, on tuttav ja kättesaadav (Palm, 2014; Tunnel et al., 2016). Ilukirjanduse, muinasjuttude ja luuletuste tutvustamise eesmärk esimeses kooliastmes on arendada õpilase rääkimist ja mõtlemist ning samuti pakkuda erinevaid käitumiseeskujusid, mis aitavad kaasa laste isiksuse arenemisele ja kujunemisele (Stan, 2015). Uuringus, kus küsiti õpetajatelt, kui tihti nad kasutavad lastekirjanduse õpetamiseks oma riigi traditsioonilisi klassikalisi tekste, selgus, et vanusegrupis 25-29 nõustusid ainult 6% õpetajatest, et kasutavad lastekirjanduses klassikalist kirjandust. Vanusegrupis 45-49 nõustusid väitega 83% õpetajatest (Kiris, et al., 2012). Noored õpetajad huvituvad vähe lugemisest (Mallene & Vaikmäe, 2010). Kesk- ja vanemaealised on suurema lugemishuviga kui noored ja kõige rohkem mittelugejaid on vanuses 20-44 (Lauristin & Vihalemm, 2017). Ilukirjandust lugedes ja analüüsid ning nende üle arutledes pööratakse tähelepanu õpilaste kujunemisele kõlbelisteks isiksusteks, kes teavad ja tunnustavad üldnimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid (Põhikooli riiklik õppekava, 2011).

Lapse maailmapildile on suur mõju just tervikteose lugemisel (Müürsepp, 2010). Lastele tuleb pakkuda laia kirjanduse valikut, kuna ühelt poolt on lastekirjanduses palju didaktilist, teadmisi ja käitumiseeskujude andvat – teosed, mis on toeks täiskasvanu õpetamisele (Müürsepp, 2010; Otten, 2002). Teisalt on lastekirjanduses teoseid, mis heidavad täiskasvanute üle nalja ja julgustavad last fantaseerima, seiklema, mängima ning mis pakuvad lapsele justkui omaette ruumi, kuhu täiskasvanu sisse astuda ei saa. Selline kirjandus annab lapsele võimaluse otsustada ise tähtsate asjade üle ja näha asju omal moel (Müürsepp, 2010). Kirjandus võimaldab lastel ära tunda oma väärtusi, reflekteerida oma kogemuste üle, võrrelda oma kogemusi lugedes, saada kirjanduse kaudu osa uutest kogemustest ja samastada end loo tegelastega (Dibella & Hamston, 1989). Kirjanduslikel tegelastel on peaaegu sama suur potentsiaal mõjutada lugejaid, kui on tõelistel inimestel, kellega lugeja jagab oma kogemusi (Weaver, 1994).

Eesti õpetajate väärtushoiakud

Väärtused ilmnevad kooli tegevuskultuuris, kõikide toimingute omavahelises mõjus ning hariduse sisus, sealjuures vahendab ja õpetab väärtusi iga õpetaja (Vasama, 2008). Kiiresti muutuv maailmas tekib varasemate väärtuste asemele uusi ja kooli väärtuskasvatuse puhul

on probleemiks ajanihe, kus õpetajad peavad täna edasi andma eile omandatud väärtused, homme ellu astuvatele noortele (Kraav, 1998; Sutrop, 2015).

Õpetajad toetuvad väärtuste õpetamisel oma personaalsele kogemusele ja annavad edasi neid väärtusi, mida nad ise oluliseks peavad (Kraav, 2013; Thornberg, 2008; Veugelers, 2000). Eesti õpetajate seas korraldatud uuringus selgus, et kõige populaarsemad väärtused õpetajate seas on ausus ja austus (Lilles & Valk, 2009). Väärtused on ajas muutuvad (Gouveia, Vione, Milfont & Fischer, 2015; Kraav, 1998; Robinson, 2013) ja põlvkondade jaoks erinevad ning sõltuvad sellest, millisel ajal ja missuguses ühiskonnas inimene areneb (Kraav, 1998). Ühiskondlike muutustega kaldub vanem generatsioon säilitama traditsioonilisi väärtuseid, samas noored on valmis omaks võtma uusi väärtusi ja uskumusi (Sutrop & Kraav, 2010).

Haridus- ja Teadusministeeriumi riikliku väärtusarendusprogrammi raames korraldatud uuringus selgus, et Eesti õpilased paigutavad õpetajad kui väärtuste kujundajad tähtsusele kolmandale kohale (Sutrop & Kraav, 2010). Uuringud näitavad, et õpetajad on õpilastele eeskujuks (Celikkaya & Filoglu, 2014; Kaur, 2015) ja mõjutavad õpilaste väärtuste arenguid nii positiivselt kui ka negatiivselt (Values Questionnaire Responses, 1994, viidatud Cooper et al., 2009). Kuna väärtushinnangud kujunevad enamasti läbi eeskujude, peavad õpetajad kriitiliselt uurima oma väärtushinnanguid ning mõtlema väärtuste üle, mis nende elus valitsevad (Cooper et al., 2009; Kaur, 2015; Lukas, 2009, Sutrop & Kraav, 2010; Veugelers, 2000). Õpetajate kui väärtuste edastajate võimuses on anda õpilastele oskusi mõelda enda väärtustele, aidata neil jõuda selgusele, mis on nende väärtused, ning toetada neid moraalsel arengul ja isiklike väärtuspõhimõtete arendamisel (Sutrop, 2015).

Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada väärtused, mida eri vanuses esimese kooliastme õpetajad õpetades ja lastekirjandust valides silmas peavad ning kuivõrd aja- ja eakohast lastekirjandust kasutavad õpetajad õpilaste väärtushoiakute kujundamisel. Esitati viis uurimisküsimust.

1. Kuivõrd pööravad esimese kooliastme õpetajad lastekirjanduse kasutamisel tähelepanu väärtuskasvatusele?
2. Milliseid väärtusi esimese kooliastme õpetajad lastekirjanduse kaudu edasi annavad?
3. Milliseid väärtusi seavad eri vanuses õpetajad lastekirjanduse kasutamisel esiplaanile?
4. Kuivõrd ajakohased on raamatud, mida esimese kooliastme õpetajad kasutavad õpilaste väärtushoiakute kujundamisel?

5. Kuivõrd eakohased on raamatud, mida esimese kooliastme õpetajad kasutavad õpilaste väärtushoiakute kujundamisel?

Metoodika

Käesolev uurimistöö on kvantitatiivne. Nimetatud uurimisviisiga saab kogutud arvandmete põhjal uurida üldisi näitajaid, mitte üksikisiku vastuseid (Õunapuu, 2014). Kvantitatiivse uurimuse tulemused võimaldavad keskenduda probleemile põhjalikumalt, et kasutada neid tulevastes uurimustes.

Valim

Uuringus osalejate leidmiseks kasutati mugavusvalimit, mille põhimõttel valiti uurijale kergesti kättesaadavad õpetajad, kelle kontaktid olid Internetis olemas (Õunapuu, 2014). Valimisse kuulusid 18 Saaremaa ja 24 Tartumaa kooli esimese kooliastme õpetajad. Andmeid koguti küsimustikuga, mis saadeti 276 õpetajatele e-kirjaga. Uuringus osales 73 õpetajat, kes saatsid uurijale tagasi täidetud ankeedi. Vastanud õpetajaid oli 33 (45,2%) Saaremalt ja 40 (54,8%) Tartumaalt. Kõige rohkem vastajaid oli vanuses 51-60 (35,6%). Täpsema ülevaate vastanute taustaandmetest annab tabel 1.

Tabel 1. Vastajate taustaandmed

Vanus	Sagedus	Protsent (%)
Kuni 30	10	13,7
31-40	12	16,4
41-50	22	30,1
51-60	26	35,6
Vanem kui 60	3	4,2
Haridus	Sagedus	Protsent (%)
Keskharidus	3	4,2
Kõrgharidus	60	82,2
Rakenduslik kõrgharidus	5	6,8
Keskeriharidus	3	4,2
Kõrgharidus omandamisel	2	2,6

Õpetajaid vanuses kuni 40 oli valimis 22 (30,1%), vanuses 41-50 aastat 22 (30,1%) ja vanemaid kui 51 aastat 29 (39,8%).

Mõõtevahend ja protseduur

Õpetajate hinnangu uurimiseks lastekirjanduse kasutamisest õpilaste väärtuskasvatases kasutati mõõtevahendina Bryanti ja Schilleri (2009) väärtuste liigitusele toetudes küsimustikku (Lisa 1). Küsimustikus oli kuus alateemadeks jaotatud väidet, millele õpetajad pidid andma hinnanguid ning välja toodud küsimustest väärtusi valima. Küsimustega 1 ja 3 sooviti teada saada, milliseid väärtusi õpetajad lastekirjanduse abil õpilastele edasi annavad. Küsimuses 2 oli välja toodud kümme väidet, millele õpetajad pidid andma oma hinnangu. Hindamiseks kasutati 5-palli Likerti skaalat (*1 - ei nõustu üldse, 2 – pigem ei nõustu, 3 – enam-vähem nõustun, 4 – pigem nõustun, 5 – nõustun täielikult*). Hinnata oli võimalik näiteks väärtuste kasutamist lastekirjanduses; lastekirjanduse teose valikul arvestamist teemaga, ainekavaga, vanusega või klassi eripäradega. Küsimuses 4 oli õpetajatel vaja 12 raamatu puhul määrata, millises klassis seda teost käsitletakse. Raamatute valiku kriteeriumid olid õppekava, koolide nimekirjades esinevad teosed, uuem ja vanem kirjandus, Eesti ja maailma autorid ning väärtusi sisaldavad raamatud. Esimese kooliastme lõpetanud õpilane on lugenud läbi vähemalt kümme eesti ja väliskirjaniku teost (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Küsimustega 5 ja 6 sooviti teada õpetajate arvamust väärtuste õpetamiseks läbi lastekirjanduse. Taustaandmetena paluti õpetajatel kirjutada elukoht, vanus, haridus, õpetamiskogemus aastates, õpetatav klass ja laste arv klassis.

Küsimustik täideti elektrooniliselt ja võttis keskmiselt aega 15 minutit. Selles uurimuses osalemine oli kõigile vabatahtlik ning vastajad olid informeeritud ananüümsuse tagamisest. Sellest lähtuvalt ei küsitud vastajatelt nime, sünnikuupäeva ega kooli nime.

Küsimustiku valiidsuse tagamiseks viidi läbi pilootküsitlus, milles osales viis esimese kooliastme õpetajat. Pilootuuringu käigus oli õpetajatel võimalus avaldada arvamust küsimustiku sisu, sõnastuse ja üldmulje osas ning esitada autorile soovitusi ankeedi korrigeerimiseks. Tehti ettepanek lisada raamatute küsimuse juurde variant „Ei ole raamatut lugenud“. Samuti tehti ettepanek korrigeerida ankeedis sisalduvate küsimuste sõnastust. Saadud tagasisidet kasutati küsimustiku parandamiseks. Pilootküsitluse andmeid uuringus ei analüüsita.

Andmeanalüüs

Töö autor sisestas küsimustiku vastused esialgu *Microsoft Excel* 2010 programmi ning seejärel analüüsiti andmeid programmi *IBM SPSS Statistics* v23.0.0. abil. Tulemuste interpreteerimiseks kasutati kirjeldavat statistikat. Viimane annab võimaluse saadud tulemusi ülevaatlikult ja terviklikult esitada (Cohen, Manion, & Morrison, 2011; Öunapuu, 2014).

Statistiliselt oluliste erinevuste leidmiseks kasutati Kruskal-Wallise testi, sest võrreldi kolme võrdse suurusega gruppi ja võrreldavad tunnused asusid järjestikaskaalal ning tegemist oli mittepaarisvalimiga. Erinevuste leidmiseks kasutati ka Wilcoxon testi.

Tulemused

Lastekirjanduse kasutamine väärtuskasvatases

Esmalt sooviti teada saada, kui võrd pööravad õpetajad tähelepanu lastekirjanduse kasutamisel väärtuskasvatasele. Selleks analüüsiti õpetajate väiteid kirjeldava statistika abil. Õpetajate hinnangud sellele, kuidas nad arvestavad ainekava, väärtuste olemasolu ja lastekirjanduse vajalikkuse kasutamisega väärtuskasvatases, on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Õpetajate hinnangud lastekirjanduse kasutamisele väärtuskasvatases

Väide	5 (%)	4 (%)	3 (%)	2 (%)	1 (%)
Lastekirjanduse teose valikul arvestan ainekavaga	26,0	42,5	23,3	6,8	1,4
Lastekirjanduse teose valikul arvestan väärtuste olemasoluga	45,2	42,5	12,3	-	-
Väärtuste õpetamisel on vaja kasutada lastekirjandust	47,9	42,5	8,2	1,4	-

5 – nõustun täielikult, 4 – pigem nõustun, 3 – enam-vähem nõustun, 2 – pigem ei nõustu, 1 – ei nõustu üldse

Analüüsi käigus selgus, et kõik vastajad arvestavad väärtuste olemasoluga lastekirjanduses. Samuti nõustusid õpetajad väitega, et väärtuste õpetamisel on vaja kasutada lastekirjandust.

Lastekirjanduse kaudu edasi antavad väärtused

Teiseks sooviti teada, milliseid väärtusi esimese kooliastme õpetajad lastekirjanduse kaudu edasi annavad. Esialgu vaadati üle kõigi vastajate valikuvარიandid ja analüüsi käigus summeeriti kõik korrad, kui vastus valiti. Sarnasel moel selgitati ka välja õpetajate valikutest enim valitud teosed, mida kasutada väärtuste õpetamiseks lastekirjanduses (Tabel 3).

Tabel 3. Väärtuste õpetamine lastekirjanduse kaudu

Väärtused	Mitu korda valiti	Kõige enam valitud teos	N
Empaatia ja osavõtlikkus	283	„Kunksmoor“	39
Julgus	275	„Pipi Pikksukk“	51
Huumorimeel	224	„Peep ja sõnad“	47
Iseseisvus	205	„Röövlitütar Ronja“	37
Abivalmidus	196	„Sipsik“	39
Koostööoskus	175	„Kolmanda A kriminalistid“	28
Õiglustunne	137	„Kunksmoor“	28
Leidlikkus	133	„Pipi Pikksukk“ & „Karupoeg Puhh“	19
Ausus ja põhimõttekindlus	130	„Kunksmoor“	18
Järjekindlus	121	„Söök ja pisik“	32
Kannatlikkus	111	„Peep ja sõnad“	22
Sallivus	89	„Kunksmoor“ & „Karupoeg Puhh“	13
Austus	73	„Peep ja sõnad“	14
Kohusetunne	73	„Söök ja pisik“	27
Lojaalsus	64	„Karupoeg Puhh“	11
Uhkus	34	„Röövlitütar Ronja“	10

Kõigi raamatute peale toodi välja väärtused nagu empaatia ja osavõtlikkus, mida saab uuritavate arvamusel kõige paremini õpetada raamatuga „Kunksmoor“ (53% kõigist vastajatest), samuti julgus, mis toodi esile raamatutes „Pipi Pikksukk“ (70% kõigist vastajatest) ja „Röövlitütar Ronja“ (63% kõigist vastajatest). Enam valitud väärtus on ka huumorimeel, mida saab õpetajate arvates õpetada raamatutes „Peep ja sõnad“ (64% kõigist vastajatest), „Pipi Pikksukk“ (52% kõigist vastajatest) ja „Karupoeg Puhh“ (51% kõigist vastajatest).

Eri vanuses õpetajate väärtuste eelistused lastekirjanduse kasutamisel

Kolmandaks sooviti teada, milliseid väärtusi seavad eri vanuses õpetajad lastekirjanduse kasutamisel esiplaanile. Õpetajate vabavastuste analüüsist selgus, et enim hinnati ausust (37% kõigist vastajatest) ja sallivust (36% kõigist vastajatest).

Järgmisena analüüsiti õpetajate valikuid nende väärtuste osas, mille autor oli ette andnud. Kirjeldav analüüs näitas, et õpetajad on kasutanud lastekirjanduse õpetamisel kõige enam väärtusi abivalmidus (57,5% kõigist vastajatest), ausus ja põhimõttekindlus (49,3% kõigist vastajatest) ning sallivus (45,2% kõigist vastajatest). Õpetajad on kõige vähem kasutanud lastekirjanduse õpetamisel väärtusi lojaalsus (2,7% kõigist vastajatest) ja uhkus (5,5% kõigist vastajatest).

Võrdlemaks eri vanuses õpetajate hinnanguid väärtuste kasutamisest lastekirjanduses, analüüsiti väärtusi Kruskal-Wallise testiga. Selgus, et eri vanuses õpetajad eelistavad lastekirjanduse õpetamisel enam-vähem sarnaseid väärtusi. Eri vanuses õpetajate väärtuste eelistuses statistiliselt olulisi erinevusi ei leitud (Tabel 4).

Tabel 4. Eri vanuses õpetajate eelistused lastekirjanduse kasutamisel väärtuste õpetamisel

**Tabel jätkub järgmisel lehel.*

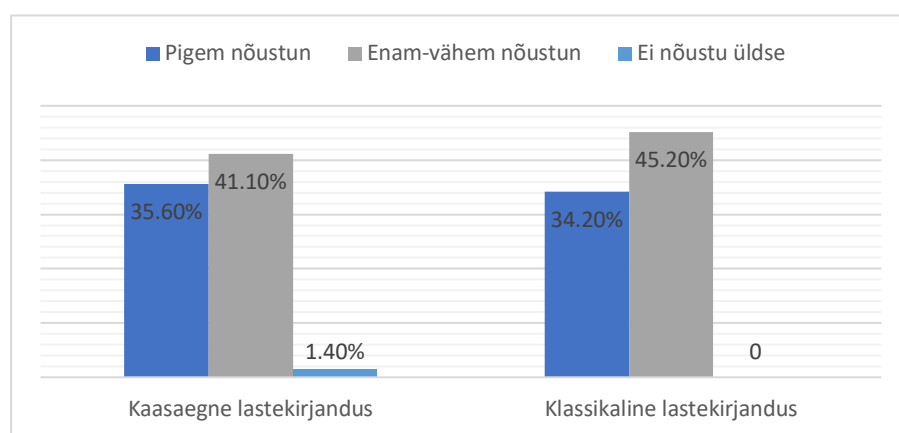
Väärtus	Vanus	5 (%)	4 (%)	p
Empaatia ja osavõtlikkus	Kuni 40 aastased	36,8	54,5	0,907
	41-50 aastased	31,8	54,5	
	51 ja vanemad	41,4	34,5	
Koostööoskus	Kuni 40 aastased	40,9	40,9	0,814
	41-50 aastased	45,5	45,5	
	51 ja vanemad	37,9	51,7	
Julgus	Kuni 40 aastased	40,9	50,0	0,408
	41-50 aastased	31,8	54,5	
	51 ja vanemad	24,1	58,6	
Järjekindlus ja pühendumine	Kuni 40 aastased	22,7	54,5	0,351
	41-50 aastased	36,4	50,0	
	51 ja vanemad	17,2	65,5	
Õiglustunne	Kuni 40 aastased	50,0	31,8	0,976
	41-50 aastased	40,9	50,0	
	51 ja vanemad	41,4	48,3	
Abivalmidus	Kuni 40 aastased	63,6	31,8	0,737
	41-50 aastased	59,1	36,4	
	51 ja vanemad	51,7	44,8	
Ausus ja põhimõttekindlus	Kuni 40 aastased	54,5	40,9	0,804
	41-50 aastased	45,5	50,0	
	51 ja vanemad	48,3	41,4	
Huumorimeel	Kuni 40 aastased	18,2	50,0	0,154
	41-50 aastased	40,9	45,5	
	51 ja vanemad	31,0	41,4	
Iseseisvus ja enesekindlus	Kuni 40 aastased	31,8	54,5	0,640
	41-50 aastased	27,3	45,5	
	51 ja vanemad	17,2	65,5	
Lojaalsus	Kuni 40 aastased	18,2	50,0	0,556
	41-50 aastased	22,7	50,0	
	51 ja vanemad	10,3	55,2	
Kannatlikkus	Kuni 40 aastased	27,3	54,5	0,999
	41-50 aastased	22,7	63,6	
	51 ja vanemad	31,0	48,3	
Uhkus	Kuni 40 aastased	13,6	40,9	0,677
	41-50 aastased	18,2	27,3	
	51 ja vanemad	3,4	41,4	

Väärtus	Vanus	5 (%)	4 (%)	p
Leidlikkus	Kuni 40 aastased	22,7	54,5	0,124
	41-50 aastased	45,5	45,5	
	51 ja vanemad	20,7	65,5	
Austus	Kuni 40 aastased	40,9	31,8	0,585
	41-50 aastased	36,4	45,5	
	51 ja vanemad	48,3	37,9	
Kohusetunne	Kuni 40 aastased	45,5	45,5	0,693
	41-50 aastased	31,8	59,1	
	51 ja vanemad	44,8	44,8	
Sallivus	Kuni 40 aastased	50,0	40,9	0,796
	41-50 aastased	50,0	40,9	
	51 ja vanemad	37,9	58,6	

5 – olen korduvalt kasutanud, 4 – olen korra kasutanud

Raamatute ajakohasus väärtushoiakute kujundamisel

Neljandaks sooviti teada, kuivõrd ajakohased on raamatud, mida esimese kooliastme õpetajad kasutavad õpilaste väärtushoiakute kujundamisel. Selleks analüüsiti kõigepealt õpetajate endi hinnanguid kaasaegse ja klassikalise lastekirjanduse kasutamise sageduse kohta (Joonis 1).

Joonis 1. Kaasaegse ja klassikalise lastekirjanduse kasutamise sagedus õpetajate hinnangul

Võrdlemaks õpetajate hinnanguid kaasaegsele ja klassikalisele kirjandusele, analüüsiti õpetajate vastuseid väidetele *Väärtuste õpetamisel eelistan kasutada kaasaegset lastekirjandust* ja *Väärtuste õpetamisel eelistan kasutada klassikalist lastekirjandust* Wilcoxon'i testiga. Selgus, et õpetajad ei eelista kaasaegset kirjandust klassikalisele kirjandusele, statistiliselt olulisi erinevusi ei leitud ($Z=-0,180$, $p=0,857$). Analüüsi järgi võib väita, et uuritud õpetajad ei eelista väärtushoiakute kujundamisel ajakohaseid raamatuid klassikalistele.

Järgmiseks selgitas autor välja kolm kõige sobivamat raamatut, mille õpetajad olid 12 raamatu seast valinud, väärtuste õpetamiseks esimeses kooliastmes. Kirjeldav statistika näitas, et kõige populaarsemad raamatud väärtuste õpetamiseks olid õpetajate seas klassikaliste raamatute hulka kuuluvad „Sipsik“ (55% kõigist vastajatest), „Sööbik ja pisik“ (47% kõigist vastajatest) ning „Peep ja sõnad“ (37% kõigist vastajatest).

Raamatute eakohasus väärtushoiakute kujundamisel

Viiendaks sooviti teada, kuivõrd eakohased on raamatud, mida esimese kooliastme õpetajad kasutavad õpilaste väärtushoiakute kujundamisel. Kirjeldav statistika näitas, et 73 õpetajast 58 (79,5%) olid täielikult nõus väitega, et lastekirjanduse teose valikul arvestavad nad õpilaste vanusega. Ei nõustu üldse või pigem ei nõustu vastusevarianti ei valitud.

Kirjeldav analüüs tehti selleks, et analüüsida õpetajate valikuid lastekirjanduse teostest, mis sobivad esimeses kooliastmes väärtuste õpetamiseks. Täpsem ülevaade õpetajate hinnangust raamatu eakohasusele on tabelis 5.

Tabel 5. Õpetajate hinnang raamatu eakohasusele

Raamat	1. klass	2. klass	3. klass	Ei sobi I
	%	%	%	kooliastmesse %
T. Elgner „Sööbik ja pisik“	58,9	38,4	1,4	-
E. Raud „Peep ja sõnad“	58,9	32,9	5,5	-
I. Tomusk „Kolmanda A kriminalistid“	-	8,2	82,2	-
A. Kivirähk „Kaelkirjak“	4,1	35,6	30,1	4,1
P. Raud „Tobias ja teine B“	-	82,2	6,8	1,4
A. Lindgren „Pipi Pikksukk“	1,4	13,7	68,5	16,4
A. Pervik „Kunksmoor“	-	16,4	71,2	11,0
E. Raud „Sipsik“	71,2	27,4	1,4	-
K. Hinrikus „Et head haldjad sind hoiaksid“	5,5	24,7	11,0	1,4
A. Milne „Karupoeg Puhh“	2,7	8,2	63,0	21,0
K. Kass „Käru-Kaarel“	8,2	43,8	24,6	1,4
*A. Lindgren „Röövlitütar Ronja“	-	4,1	32,9	60,3

*Ei ole esimese kooliastme teos

Õpetajad määrasid kõige kindlamini klassi, kus seda teost võiks käsitleda, raamatutele „Sipsik“ (71,2% kõigist vastajatest), „Sööbik ja pisik“ (58,9% kõigist vastajatest) ning „Peep ja sõnad“ (58,9% kõigist vastajatest).

Õpetajate valikute seas tulid esile kaks raamatut, millele nad panid variandi *ei oska öelda*, mis klassis võiks raamatut käsitleda. Raamatule „Et head haldjad sind hoiaksid“ valisid 42 õpetajat (57,5% kõigist vastajatest) variandi *ei oska öelda* ja raamatule „Kaelkirjak“ 19 õpetajat (26% kõigist vastajatest). „Käru-Kaarel“ (21,9% kõigist vastajatest), „Kolmanda A kriminalistid“ (9,6% kõigist vastajatest) ning „Tobias ja teine B“ (9,6% kõigist vastajatest) olid samuti raamatud, millele pakuti varianti *ei oska öelda*.

Analüüsist selgus, et raamatule „Kolmanda A kriminalistid“ määrasid 82,2% õpetajates 3. klassi, millal teost võiks käsitleda. „Tobias ja teine B“ raamatut märkis 82,2% õpetajatest 2. klassi. Mitte kumbagi teost ei ole märgitud 1. klassi nimekirja.

Kirjeldav statistika näitab, et välja toodi kolm raamatut, mis õpetajate arvates ei sobi esimesse kooliastmesse. Raamatut „Röövlitütar Ronja“ ei kasuta 44 õpetajat (60,3%) esimese kooliastme kohustusliku kirjanduse nimekirjas. 16 õpetajat (21%) arvavad, et „Karupoeg Puhh“ ja 12 õpetajat (16,4%), et „Pipi Pikksukk“ ei sobi esimese kooliastme raamatulugemise nimekirja.

Arutelu

Selle magistr töö eesmärk oli välja selgitada väärtused, mida eri vanuses esimese kooliastme õpetajad õpetades ja lastekirjandust valides silmas peavad ning kuivõrd aja- ja eakohast lastekirjandust kasutavad õpetajad õpilaste väärtushoiakute kujundamisel. Tulemused näitasid, et õpetajad arvestavad lastekirjandust valides väärtuste olemasoluga ning õpetajad kasutavad lastekirjandust kõige enam abivalmidus, ausus ja sallivus õpetamiseks. Eri vanuses õpetajate väärtuste vahel statistiliselt olulisi erinevusi ei leitud. Lisaks selgus, et õpetajad ei eelista kaasaegset kirjandust klassikalisele ja kasutavad väärtuste õpetamiseks vähe ajakohast kirjandust.

Magistr töö esimene uurimisküsimus oli, kuivõrd pööravad esimese kooliastme õpetajad lastekirjanduse kasutamisel tähelepanu väärtuskasvatusele. Leiti, et õpetajad pigem olid nõus, et arvestavad lastekirjanduse teose valikul ainekavaga. Esimese kooliastme lõpetanud õpilane on lugenud läbi vähemalt kümme eesti ja väliskirjaniku teost (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Riikliku õppekava kaudu on ühiskond kohustatud läbi kooli andma õpilastele oskusi nii märgata ja mõtestada moraalseid valikuid kui ka looma sellise

keskkonna, mis toetab väärtuste üle reflekteerimist (Harro-Loit, 2011). Ilukirjandust lugedes ja analüüsidest tunnustavad õpilased üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Esimese kooliastme lõpetanud õpilane väärtustab ennast ja teisi ning teab, et inimeste väärtused on erinevad (Põhikooli riiklik õppekava, 2011).

Käesolevast uuringust selgus, et õpetajad arvestavad lastekirjanduse raamatuid valides väärtuste olemasoluga. Ka varasemates uurimustes on välja tulnud, et tunnis kasutatavate lasteraamatute osas valikut tehes oli kõrgel kohal just väärtuste olemasolu raamatus (Izumi-Taylor & Scott, 2013; Kiris et al., 2012). Lisaks selgus selles töös, et uuritavad õpetajad olid nõus, et väärtuste õpetamiseks on vaja kasutada lastekirjandust. Lasteraamat annab edasi väärtusi, mille kaudu saab laps kujundada enda arusaamu ühiskonna suhtes (Baratz & Hazeira, 2012; Reynolds, 2011). Ka Mürsepp (2010) ja Schihalejev (2015) on leidnud, et lasteraamatute kasutamine tundides on efektiivne viis väärtushinnangute kujundamiseks ja -kasvatuse õpetamiseks. Lastekirjandus väärtuskasvatases aitab lapsel tutvuda väärtustega, neile mõelda ja neid omandada (Cooper et al., 2009; Eyre & Eyre, 2014; Mills, 2016; Schihalejev, 2011; Veisson & Kuurme, 2010). Lasteraamatud annavad edasi arusaama väärtustest (Fornalczyk, 2007).

Teise uurimisküsimusega sooviti teada, milliseid väärtusi esimese kooliastme õpetajad lastekirjanduse kaudu edasi annavad. Õpetajate vastuste analüüs näitas, et lastekirjandust kasutatakse kõige enam väärtuste empaatia ja osavõtlikkuse, julguse ning huumorimeel õpetamiseks. Empaatia puhul on õpetaja ülesanne luua turvaline, positiivselt mõjuv ja koostööd toetav õpikeskkond (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Julgus aitab üle olla keerulistest, ohtlikest ja hirmutavatest olukordadest (Bryant & Schiller, 2009). Põhikooli riikliku õppekava (2011) järgi on õpetajal oluline roll kaasa aidata õpilaste eneseväljendusoskuse- ja julguse kujunemisele. Õpetaja huumori kasutamine tundides köidab tähelepanu, aitab luua turvalist ja positiivset keskkonda ning innustab õppima rasketes ainetes (Skinner, 2010).

Kolmanda uurimisküsimusega sooviti teada, milliseid väärtusi seavad eri vanuses õpetajad lastekirjanduse kasutamisel esiplaanile. Andmete analüüs näitas, et õpetajad pidasid olulisteks väärtusteks ausust ja sallivust. Selle uuringu tulemused kattuvad osaliselt varasema Eesti õpetajate seas korraldatud uurimusega, milles selgus, et kõige populaarsemad väärtused õpetajate seas on ausus ja austus (Lilles & Valk, 2009). Põhikooli riiklikus õppekavas (2011) on välja toodud, et esimese kooliastme õpilane väärtustab hoolivust, ausust ja õiglust; sõprust, perekonda ja kodu. Õpetajad on õpilastele eeskujuks (Celikkaya & Filoglu, 2014; Kaur, 2015), seega peavad õpetajad kriitiliselt uurima oma väärtushinnanguid ning mõtlema

väärtuste üle, mis nende elus valitsevad (Cooper et al., 2009; Kaur, 2015; Lukas, 2009, Sutrop & Kraav, 2010; Veugelers, 2000).

Võrdlemaks eri vanuses õpetajate eelistusi väärtuste kasutamisest lastekirjanduses, selgus, et statistiliselt olulisi erinevusi ei leitud, mis aga on vastuolus varasema uurimusega. Kesk- ja vanemaalised on suurema lugemishuviga kui noored ja kõige rohkem mitteluigejaid on vanuses 20-44 (Lauristin & Vihalemm, 2017). Noorte õpetajate huvi raamatu lugemise vastu on vähene (Mallene & Vaikmäe, 2010). Õpetajad toetuvad väärtuste õpetamisel oma personaalsele kogemusele ja annavad edasi neid väärtusi, mida nad ise oluliseks peavad (Kraav, 2013; Thornberg, 2008; Veugelers, 2000). Välja on toodud seegi, et ühiskondlike muutustega kaldub vanem generatsioon säilitama traditsioonilisi väärtuseid, samas kui noored on valmis omaks võtma uusi väärtusi ja uskumusi (Sutrop & Kraav, 2010). Väärtused on eri põlvkondade jaoks erinevad (Kraav, 1998). Varasemate väärtuste asemele tekivad uued väärtused ja kooli väärtuskasvatuse puhul on probleemiks ajanihe (Kraav, 1998; Sutrop, 2015).

Võrreldes õpetajate vastuseid, milliseid väärtusi nad lastekirjanduse abil edasi annavad ja milliseid väärtusi nad esiplaanile seavad, ilmnes mõningane ebakõla. Õpetajad seavad lastekirjanduse õpetamisel esiplaanile sellised väärtused nagu abivalmidus, ausus ja sallivus. Ilukirjanduse kaudu õpetatavad väärtused olid empaatia ja osavõtlikkus, julgus ning huumorimeel. Ebakõla võis tekkida, kuna õpetajad ei ole piisavalt ette valmistatud väärtuste õpetamiseks ja toetavaid materjale on vähe (Şahinkayasi & Kelleci, 2013; Sutrop & Kraav, 2010).

Neljanda uurimisküsimusega sooviti teada, kuivõrd ajakohased on raamatud, mida esimese kooliastme õpetajad kasutavad õpilaste väärtushoiakute kujundamisel. Leiti, et esimese kooliastme õpetajad nõustusid üsnagi võrdselt, et eelistavad kasutada nii kaasaegset kui ka klassikalist lastekirjandust. Analüüsi järgi võib väita, et uuritud õpetajad ei eelista väärtushoiakute kujundamisel ajakohaseid raamatuid klassikalistele raamatutele, statistiliselt olulisi erinevusi ei olnud, mis aga on vastuolus varasema uurimusega. Uuringus, kus küsiti õpetajatelt, kui tihti nad kasutavad lastekirjanduse õpetamiseks klassikalisi tekste, selgus, et vanusegrupis 25-29 ainult 6% õpetajatest nõustusid, et kasutavad lastekirjanduses klassikalist kirjandust. Vanusegrupis 45-49 nõustusid väitega 83% õpetajatest (Kiris, et al., 2012). Ollakse arvamusel, et õpetaja peab meeles pidama, et õpilastega väärtuskasvatusega seotud probleeme ja küsimusi uurides on oluline kasutada ajakohaseid näiteid, et õpilased saaksid seostada tegeliku elu olukordi (Cooper et al., 2009).

Samuti selgus, et uuritavate õpetajate jaoks olid 12 raamatu seast valitud kolm kõige sobivamat raamatut väärtuste õpetamiseks esimeses kooliastmes klassikaliste raamatute hulka kuuluvad „Sipsik”, „Sööbik ja pisik” ning „Peep ja sõnad”, mis aga on vastuolus väidetega, mida õpetajad eelnevalt hindasid. Lastekirjandus on ajaga kaasaskäiv ja pidevalt muutuv (Reynolds, 2011). Reaalsed ja ilukirjanduslikud elulood annavad erakordseid võimalusi refleksiooniks nii enda kui ka ühiskonnas kehtivate väärtushoiakute ja valikute üle (Schihalejev, 2011). Realistlik lasteraamat toob tegelikkuse tõepäraselt esile, on tuttav ja kättesaadav (Palm, 2014 & Tunnel et al., 2016).

Viies uurimisküsimus oli, kuivõrd eakohased on raamatud, mida esimese kooliastme õpetajad kasutavad õpilaste väärtushoiakute kujundamisel. Selgus, et õpetajad arvestavad lastekirjanduse teose valikul õpilaste vanusega. Raamatute eakohasuse määramiseks vaadeldi õpetajate valitud variante 12 raamatule. Õpetajate valitud lastekirjanduse teosed peaksid olema eakohased ja õpilasi kõnetama (Cooper et al., 2009). Analüüsi käigus selgus, et õpetajad määrasid õige klassi kõige kindlamini klassikaliste raamatute hulka kuuluvatele „Sipsik”, „Sööbik ja pisik” ning „Peep ja sõnad”. Raamatud „Kolmanda A kriminalistid” ning „Tobias ja teine B” määrati samuti väga üksmeelselt kindlasse klassi, kus raamatut käsitleda. Samuti selgus, et teise kooliastme teos „Röövlitütar Ronja” ei sobi õpetajate arvates esimese kooliastme nimekirja. Põhikooli riiklikus õppekavas (2011) on välja toodud, et esimese kooliastme õpilane loeb eakohast ilukirjandust ja arendab oma lugemisoskust.

Töö praktiline väärtus

Vaatamata sellele, et uurimuse tulemused pole üldistatavad, pakub see töö olulist informatsiooni tulevastele ja praegustele õpetajatele lastekirjanduse õpetamisel kasutatavate väärtuste suhtes. Kuna selgus, et õpetajad ei tunne sageli uudiskirjanduse teoseid, oleks vaja esimese kooliastme õpetajatele koolitusi uuema kirjanduse kohta.

Magistritöö piirangud

Magistritöö esimeseks piiranguks võib pidada seda, et Likerti skaalal põhinev ankeetküsitlus annab ülevaate esimese kooliastme õpetajate hinnangutest, kuid tulemused ei pruugi avalduda samamoodi koolis läbiviidavates tegevustes. Töö teise piiranguna võib välja tuua, et uurimus viidi läbi vaid Tartu ja Saare maakonna õpetajate seas, mistõttu ei saa tulemusi üldistada kõikidele Eesti õpetajatele. Kolmandaks võib piiranguna välja tuua vähest vastajate arvu, millest tulenevalt ei ilmnunud paljudes uuritud aspektides statistiliselt olulisi erinevusi eri

vanuses õpetajate vahel, mistõttu tulemused ei ole üldistavad. Töö neljas piirang on küsimustikku valitud teosed, kuna õpetajate lugemust on raske ennustada, sest tänapäeval puuduvad kindlad soovitusliku kirjanduse nimekirjad ja õpetajad ise valivad teosed õpilastele käsitlemiseks. Tulevikus võib seda teemat edasi uurida sel viisil, et uurimust korraldatakse mitmetes erinevates maakondades.

Tänuõnad

Töö autor soovib tänada kõiki õpetajaid, kes uuringus osalesid. Tänuõnad ka Karmen Kalgile, kes aitas autoril SPSS programmi paremini tundma õppida ja selgeks saada. Lisaks olid suureks abiks autori lähedased, kes kogu protsessi vältel toetasid ja motiveerisid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri:

Kuupäev: 21.05.2018

Kasutatud kirjandus

- Aimre, I. (2001). Väärtus. *Sotsioloogia*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus.
- Anderson, N. (2006). *Elementary Children's Literature*. Boston: Pearson education.
- Baratz, L., & Hazeira, H. A. (2012). Children's Literature as an Important Tool for Education of Sustainability and the Environment. *International Electronic Journal of Environmental Education* 2(1), 31–36.
- Blackburn, S. (2002). *Oxfordi filosoofialeksikon*. Tallinn: Vagabund.
- Bryant, T., & Schiller, P. (2009). *Väärtuste raamat: kuidas õpetada 16 põhiväärtust väikestele lastele?* Tartu: Studium.
- Butler, C., & Reynolds, K. (Eds.). (2014). *Modern Children's Literature: An Introduction*. Palgrave Macmillan.
- Celikkaya, T., & Filoglu, S. (2014). Attitudes of Social Studies Teachers toward Value and Values Education. *Educational Sciences: Theory & Practice* 14(4), 1551–1556.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research Methods in Education (7th ed.)*. London: Routledge.
- Cooper, M., Burman, E., Ling, L., Razdevsek-Pucko, C., & Stephenson, J. (2009). Praktilised strateegiad väärtuskasvatases. M. Pöder, M. Sutrop, & P. Valk (Koost), *Väärtused, iseloom ja kool. Väärtuskasvatuse lugemik* (lk 146–190). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Dibella, M., & Hamston, J. (1989). *Undercover: Exploring Values Education Using Children's Literature*. Melbourn: Collins Dove.
- Eesti ühiskonna väärtusarendus 2015-2020*. (s.a.). Külastatud aadressil goo.gl/80a1ZP
- Eyre, L., & Eyre, R. (2014). *Kuidas oma lastele väärtusi õpetada*. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Fornalczyk, A. (2007). Anthroponym Translation in Children's Literature – Early 20th and 21st Centuries. *Kalbotyra*, 57(3), 94–105.
- Gouveia, V. V., Vione, K. C., Milfont, T. L., Fischer, R. (2015). Patterns of Value Change During the Life Span: Some Evidence From a Functional Approach to Values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(9), 1276–1290.
- Harro-Loit, H. (2011). *Väärtusarenduse analüüs – miks ja kuidas?*. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Izumi-Taylor, S., & Scott, J. C. (2013). Nurturing Young Children's Moral Development through Literature in Japan and the USA. *Research in Comparative and International*

- Education*, 8(1), 30–54.
- Järv, A. (1989). *Eesti lastekirjandus. Kujunemine ja areng kuni a 1917*. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.
- Kaur, S. (2015). Moral Values in Education. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 20(3), 21-26.
- Kiris, A., Butler, C., Newman, E., Engilbertsson, G., Keleş, H., Carter, J., Erol, N., Pérez-Paredes, P., Harnett, P., & Sánchez, P. (2012). *Learning and Teaching Children's Literature in Europe – Final Report*. Külastatud aadressil <https://www.unak.is/static/files/Skolathrounarsvid/lokaskyrsla%20LTCL.PDF>
- Kraav, I. (1998). Väärtused erinevate põlvkondade elus. J. Mikk (Toim), *Väärtuskasvatus. Artiklite kogumik*. (lk 72–94). Tartu: Tartu Ülikooli pedagoogika osakonna väljaanne nr 6.
- Kraav, I. (2013). Õpetaja väärtuskasvatjana. M. Sutrop (Koost), *Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus*. (lk 282–288). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Krusten, R. (1995). *Eesti lastekirjandus*. Tartu: Elmatar.
- Krusten, R., Kumber, K., Mürsepp, M., Niitra, M., Ojala, H., Palm, J., Reidolv, M., & Tarrend, A. (2006). *Lastekirjanduse sõnastik*. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.
- Lauristin, M., & Vihalemm, P. (2017). Kultuurisuhete muutumine. P. Vihalemm, M. Lauristin, V. Kalmus, & T. Vihalemm (Toim), *Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Uuringu „Mina. Maailm. Meedia“ 2002–2014 tulemused* (lk 223–245). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Leu, D. J., Kinzer, C. K., Coiro, J. L., & Cammack, D. W. (2004). Toward a Theory of New Literacies Emerging From the Internet and Other Information and Communication Technologies. *From Theoretical Models and Processes of Reading*, 5, 1570–1613.
- Lilles, L., & Valk, P. (2009). Õpetajate vaated väärtuskasvatusele. M. Sutrop, P. Valk, & K. Velbaum (Koost), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 435–456). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Lukas, T. (2009). Kool hoiab ühiskonda koos. M. Sutrop, P. Valk, & K. Velbaum (Koost), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 15–22). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Mallene, S., & Vaikmäe, I. (2010). Sissejuhatus. K. Vahar (Toim), *Lugeda on vahva! Mõtteid ja võtteid lugema innustamiseks* (lk 4–5). Tallinn: TEA kirjastus.
- Mills, C. (2016). *Ethics and Children's Literature*. (2nd ed.). London & New York:

Routledge.

- Muldma, M., & Nõmm, J. (2011). *Õppimine ja õpetamine mitmekultuurilises õpikeskkonnas*. Tallinn: Ecoprint.
- Müürsepp, M. (2008). Klassikaks sündinud. A. Kehman, & Ü. Väljataga (Toim), *Eesti lastekirjanduse keskuse toimetised 3* (lk 76–96). Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.
- Müürsepp, M. (2010). Väärtuste kujundamine keele ja kõne õpetamise ja lastekirjanduse kaudu. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 27–42). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Otten, E. H. (2002). *Developing Character through Literature: A Teacher's Resource Book*. Bloomington: Indiana Department of Education.
- Palm, J. (2008). Eesti lastekirjanduse kriitika ja teoreetiline mõte aastail 1918-1939. A. Kehman, & Ü. Väljataga (Toim), *Eesti lastekirjanduse keskuse toimetised 3* (lk 6–54). Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus.
- Palm, J. (2014). Realistlik lastekirjandus. A. Kehman, J. Palm, & Ü. Väljataga (Toim), *Eesti laste- ja noortekirjandus 1991-2012* (lk 47–71). Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus.
- Pilli, E., & Maandi, E. (1998). Eesti noorte eetilistest väärtustest. J. Mikk (Toim), *Väärtuskasvatus. Artiklite kogumik* (lk 17–36). Tartu: Tartu Ülikooli pedagoogika osakonna väljaanne nr 6.
- Pöder, M., Sutrop, M., & Valk, P. (Koost). (2009). *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Põhikooli riiklik õppekava. (2011). *Riigi Teataja I 2018, 8*. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/122072017003?leiaKehtiv>
- Reynolds, K. (2011). *Children's Literature: A Very Short Introduction* (Vol. 288). Oxford: Oxford University Press.
- Robinson, O. C. (2013). Values and Adult Age: Findings from Two Cohorts of the European Social Survey. *European Journal of Ageing, 10(1)*, 11–23.
- Rokeach, M. (1989). Stability and Change in American Value Priorities, 1968-1981. *American Psychologist, 44(5)*, 775–784.
- Şahinkayasi, Y., & Kelleci, Ö. (2013). Elementary School Teachers' Views on Values Education. *Procedia – Social and Behavioral Sciences, 93*, 116–120.

- Samuels, S. J., & Wu, Y. (2004). *Hot the Amount of Time Spent on Independent Reading Affects Reading Achievement: A Response to the National Reading Panel*. Paper presented at the annual convention of the International Reading Association, Reno, Nevada.
- Schihalejev, O. (2011). *Väärtuskasvatus õpetajakoolituses*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Schihalejev, O. (2015). Narratiivid väärtuskasvatuse teenistuses. O. Schihalejev (Koost), *Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses – miks ja kuidas?* (lk 25–35). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Schihalejev, O., & Pevkur, A. (2010). Väärtuskasvatuse mudelit otsimas. Luisk, Ü. (Toim), *Läbivad teemad õppekavas ja nende rakendamine koolis* (lk 174-189). Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1–65.
- Shavit, Z. (1986). *Poetics of Children Literature*. Athens and London: The University of Georgia Press.
- Skinner, M. E. (2010). *All Joking Aside: Five Reasons to Use Humor in the Classroom*.
Külastatud aadressil
<https://mallorcaodyssey.wikispaces.com/file/view/All+Joking+Aside.pdf>
- Stan, R. V. (2015). The Importance of Literature in Primary School Pupils' Development and Personal Growth. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 180, 454-459.
- Sutrop, M. (2015). Can Values be Taught? The Myth of Value-free Education. *A Journal Of The Humanities & Social Sciences*, 19(2), 189–202.
- Sutrop, M. (2009). Väärtused ja haridus ühiskondlikus kontekstis. M. Sutrop, P. Valk, & K. Velbaum (Koost), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 50–67). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Sutrop, M., & Kraav, I. (2010). Vaimne keskkond. Koolinoorte väärtused ja väärtuskasvatus. V. Kalmus (Toim), *Eesti Inimarengu Aruanne 2009* (lk 122–127). Külastatud aadressil
<https://kogu.ee/public/eia2009/EIA2009redis.pdf>
- Talts, L. (1998). Kasvatusväärtused Eesti ja Soome algklassilugemikes. J. Mikk (Toim), *Väärtuskasvatus. Artiklite kogumik* (lk 37–49). Tartu: Tartu Ülikooli pedagoogika osakonna väljaanne nr 6.
- Thornberg, R. (2008). The Lack of Professional Knowledge in Values Education. *Teaching and Teacher Education*, 24(7), 1791–1798.

- Tunks, K., Giles, R., & Rogers, S. (2015). A Survey of Teachers' Selection and Use of Children's Literature in Elementary Classrooms. *The Language and Literacy Spectrum*, 25, 58–71.
- Tunnell, M. O., Jacobs, J. S., Young, T. A., & Bryan, G. (2016). *Children's Literature, briefly*. Boston: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Valk, P. (2005). *Väärtuskasvatus ja kool*. Külastatud aadressil <http://www.cs.tlu.ee/filcore/wp-content/uploads/2012/05/V%C3%A4%C3%A4rtuskasvatus-ja-kool.pdf>
- Vasama, J. (2008). Soome väärtuskasvatus – kodus, koolis ja ühiskonnas. M. Sutrop, & T. Pisuke (Koost), *Mõtestatud Eesti – ühiseid väärtusi hoides* (lk 179). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Veisson, M., & Kuurme, T. (2010). Ülevaade väärtustest, väärtuskasvatusest ja moraalist. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 9–25). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Veugelers, W. (2000). Different Ways of Teaching Values. *Educational Review* 52(1), 37–46.
- Weaver, C. (1994). *Reading Process and Practices: From Socio-psycholinguistics to whole Language*. Portsmouth: Heinemann.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisa 1. Ankeetküsimustik esimese kooliastme õpetajale

Lastekirjanduse kasutamine väärtuskasvatuses esimeses kooliastmes

Lugupeetud klassiõpetaja!

Palun Teil vastata käesolevale ankeedile, mille eesmärgiks on saada ülevaade lastekirjanduse kasutamisest väärtuskasvatuses esimeses kooliastmes. Vastake palun kõigile küsimustele. Uuringus osalemine on vabatahtlik ning kogutud andmed leiavad kasutust vaid teaduslikel eesmärkidel, kus neid käsitletakse sellisel moel, mis tagab Teie anonüümsuse. Vastamine võtab aega keskmiselt 15 minutit.

Ette tänades

Katrin Usin, Tartu Ülikooli klassiõpetaja V kursuse tudeng
khommik@hotmail.com

Elukoht (märkige ristikesega):

Saaremaa	
Tartumaa	
Muu	

Vanus:

Haridus:

Õpetamiskogemus aastates:

Mitmendas klassis praegu õpetate (märkige ristikesega):

1. klass	
2. klass	
3. klass	

Laste arv klassis:

1. Palun nimetage kolm peamist väärtust, mida lastekirjanduse abil õpilastele edasi annate.

.....,,

2. Järgnevalt on esitatud väited. Palun tõmmake joon alla sellele numbrile, mis kirjeldab kõige paremini Teie arvamust. Kui soovite väiteid lisada, on selleks koht tabeli lõpus. (1- ei nõustu üldse, 2- pigem ei nõustu, 3- enam-vähem nõustun, 4- pigem nõustun, 5- nõustun täielikult)

Lastekirjanduse teose valikul arvestan ainekavaga.	1	2	3	4	5
Lastekirjanduse teose valikul arvestan teemaga.	1	2	3	4	5
Lastekirjanduse teose valikul arvestan õpilaste vanusega.	1	2	3	4	5
Lastekirjanduse teose valikul arvestan klassi eripäradega.	1	2	3	4	5
Lastekirjanduse teose valikul arvestan väärtuste olemasoluga.	1	2	3	4	5
Väärtuste õpetamisel on vaja kasutada lastekirjandust.	1	2	3	4	5
Väärtuste õpetamisel eelistan kasutada kaasaegset lastekirjandust.	1	2	3	4	5
Väärtuste õpetamisel eelistan kasutada klassikalist lastekirjandust.	1	2	3	4	5
Väärtuste õpetamisel eelistan kasutada õpikutekste.	1	2	3	4	5
Väärtuste õpetamisel eelistan kasutada muinasjutte.	1	2	3	4	5

3. Järgnevalt on esitatud väärtused. Palun tõmmake joon alla sellele numbrile, mis kirjeldab kõige paremini Teie arvamust. (1- ei ole üldse kasutanud, 2- ei ole kasutanud, 3- enam-vähem nõustun, 4- olen korra kasutanud, 5- olen korduvalt kasutanud)

Empaatia ja osavõtlikkus	1	2	3	4	5
Koostööoskus	1	2	3	4	5
Julgus	1	2	3	4	5
Järjekindlus ja pühendumine	1	2	3	4	5
Õiglustunne	1	2	3	4	5
Abivalmidus	1	2	3	4	5
Ausus ja põhimõttekindlus	1	2	3	4	5
Huumorimeel	1	2	3	4	5
Iseseisvus ja enesekindus	1	2	3	4	5
Lojaalsus	1	2	3	4	5
Kannatlikkus	1	2	3	4	5
Uhkus	1	2	3	4	5
Leidlikkus	1	2	3	4	5
Austus	1	2	3	4	5
Kohusetunne	1	2	3	4	5
Sallivus	1	2	3	4	5

4. Järgnevalt esitatud raamatud kuuluvad õpilaste soovitusliku lugemise nimekirja. Palun hinnake raamatute sobivust väärtuste õpetamiseks I kooliastmes. Valige iga raamatu kohta üks vastus.

Raamat	1. klass	2. klass	3. klass	Ei sobi I kooliastmesse	Ei oska vastata
T. Egner „Sööbik ja pisik“					
E. Raud „Peep ja sõnad“					
I. Tomusk „Kolmanda A kriminalistid“					
A. Kivirähk „Kaelkirjak“					
P. Raud „Tobias ja teine B“					
A. Lindgren „Pipi Pikksukk“					
A. Pervik „Kunksmoor“					
E. Raud „Sipsik“					
K. Hinrikus „Et head haldjad sind hoiaksid“					
A. Milne „Karupoeg Puhh“					
K. Kass „Käru-Kaarel“					
A. Lindgren „Röövlitütar Ronja“					

5. Palun märkige ära kolm sobivamat raamatut väärtuste õpetamisel I kooliastmes.

Nr	Raamat
	T. Egner „Sööbik ja pisik“
	E. Raud „Peep ja sõnad“
	I. Tomusk „Kolmanda A kriminalistid“
	A. Kivirähk „Kaelkirjak“
	P. Raud „Tobias ja teine B“
	A. Lindgren „Pipi Pikksukk“
	A. Pervik „Kunksmoor“
	E. Raud „Sipsik“
	K. Hinrikus „Et head haldjad sind hoiaksid“
	A. Milne „Karupoeg Puhh“
	K. Kass „Käru-Kaarel“
	A. Lindgren „Röövlitütar Ronja“

6. Palun märkige iga raamatu kohta kõik väärtused, mida see võimaldab õpetada.

Kui te ei ole raamatut lugenud, tehke rist vastavasse lahtrisse ja liikuge edasi järgmise raamatu juurde.

T. Egner „Sööbik ja pisik“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud	☐
-------------------------	--------------------------

☐	Empaatiat ja osavõtlikkust
☐	Koostööoskust
☐	Julgust
☐	Järjekindlust ja pühendumist
☐	Õiglustunnet
☐	Abivalmidust
☐	Ausust ja põhimõttekindlust
☐	Huumorimeelt
☐	Iseseisvust ja enesekindlust
☐	Lojaalsust
☐	Kannatlikkust
☐	Uhkust
☐	Leidlikkust
☐	Austust
☐	Kohusetunnet
☐	Sallivust

E. Raud „Peep ja sõnad“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud	☐
-------------------------	--------------------------

☐	Empaatiat ja osavõtlikkust
☐	Koostööoskust
☐	Julgust
☐	Järjekindlust ja pühendumist
☐	Õiglustunnet
☐	Abivalmidust
☐	Ausust ja põhimõttekindlust
☐	Huumorimeelt

	Iseseisvust ja enesekindlust
	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust
	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

I. Tomusk „Kolmanda A kriminalistid“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud	☐
-------------------------	--------------------------

	Empaatiat ja osavõtlikkust
	Koostööskust
	Julgust
	Järjekindlust ja pühendumist
	Õiglustunnet
	Abivalmidust
	Ausust ja põhimõttekindlust
	Huumorimeelt
	Iseseisvust ja enesekindlust
	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust
	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

A. Kivirähk „Kaelkirjak“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud	☐
-------------------------	--------------------------

	Empaatiat ja osavõtlikkust
	Koostööskust
	Julgust
	Järjekindlust ja pühendumist

	Õiglustunnet
	Abivalmidust
	Ausust ja põhimõttekindlust
	Huumorimeelt
	Iseseisvust ja enesekindlust
	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust
	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

P. Raud „Tobias ja teine B“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud	☐
-------------------------	--------------------------

	Empaatiat ja osavõtlikkust
	Koostööskust
	Julgust
	Järjekindlust ja pühendumist
	Õiglustunnet
	Abivalmidust
	Ausust ja põhimõttekindlust
	Huumorimeelt
	Iseseisvust ja enesekindlust
	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust
	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

A. Lindgren „Pipi Pikksukk“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud

	Empaatiat ja osavõtlikkust
	Koostööoskust
	Julgust
	Järjekindlust ja pühendumist
	Õiglustunnet
	Abivalmidust
	Ausust ja põhimõttekindlust
	Huumorimeelt
	Iseseisvust ja enesekindlust
	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust
	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

A. Pervik „Kunksmoor“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud

	Empaatiat ja osavõtlikkust
	Koostööoskust
	Julgust
	Järjekindlust ja pühendumist
	Õiglustunnet
	Abivalmidust
	Ausust ja põhimõttekindlust
	Huumorimeelt
	Iseseisvust ja enesekindlust
	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust

	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

E. Raud „Sipsik“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud	☐
-------------------------	--------------------------

	Empaatiat ja osavõtlikkust
	Koostööskust
	Julgust
	Järjekindlust ja pühendumist
	Õiglustunnet
	Abivalmidust
	Ausust ja põhimõttekindlust
	Huumorimeelt
	Iseseisvust ja enesekindlust
	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust
	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

K. Hinrikus „Et head haldjad sind hoiaksid“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud	☐
-------------------------	--------------------------

	Empaatiat ja osavõtlikkust
	Koostööskust
	Julgust
	Järjekindlust ja pühendumist
	Õiglustunnet
	Abivalmidust
	Ausust ja põhimõttekindlust
	Huumorimeelt
	Iseseisvust ja enesekindlust

	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust
	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

A. Milne „Karupoeg Puhh“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud

	Empaatiat ja osavõtlikkust
	Koostööoskust
	Julgust
	Järjekindlust ja pühendumist
	Õiglustunnet
	Abivalmidust
	Ausust ja põhimõttekindlust
	Huumorimeelt
	Iseseisvust ja enesekindlust
	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust
	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

K. Kass „Käru-Kaarel“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud

	Empaatiat ja osavõtlikkust
	Koostööoskust
	Julgust
	Järjekindlust ja pühendumist
	Õiglustunnet

	Abivalmidust
	Ausust ja põhimõttekindlust
	Huumorimeelt
	Iseseisvust ja enesekindlust
	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust
	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

A. Lindgren „Röövlitütar Ronja“ sobib, et õpetada

Ei ole raamatut lugenud

	Empaatiat ja osavõtlikkust
	Koostööskust
	Julgust
	Järjekindlust ja pühendumist
	Õiglustunnet
	Abivalmidust
	Ausust ja põhimõttekindlust
	Huumorimeelt
	Iseseisvust ja enesekindlust
	Lojaalsust
	Kannatlikkust
	Uhkust
	Leidlikkust
	Austust
	Kohusetunnet
	Sallivust

7. Kui soovite midagi kommenteerida või lisada, siis palun tehke seda.

Aitäh, et leidsite aega ja andsite omapoolse panuse minu magistritöö valmimisele!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Katrin Usin

(sünnikuupäev: 21.11.1994)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Lastekirjanduse kasutamine õpilaste väärtuskasvatuses esimeses kooliastmes“,

mille juhendaja on Age Salo

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 21.05.2018 (*kuupäev*)